

Tadeusz Branecki

Powstanie i rozwój Sądu Związkowego Konfederacji Szwajcarskiej (1848-1893)

Studia Iuridica Lublinensia 2, 43-52

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TADEUSZ BRANECKI

Powstanie i rozwój Sądu Związkowego Konfederacji Szwajcarskiej (1848–1893)

The foundation and development of the Swiss Confederation Union Court (1848-1893)

Artykuł niniejszy jest pierwszą na polskim rynku wydawniczym publikacją naukową omawiającą okoliczności, w jakich powstał i rozwijał się w początkach swego funkcjonowania (1848–1893) Sąd Związkowy Konfederacji Szwajcarskiej (*Bundesgericht*). Przedstawione zostaną w nim także kompetencje wspomnianego Sądu, uregulowane zarówno w Konstytucjach z lat 1848 i 1874, jak również w ustawach szczególnych. Ponadto w treści artykułu znaleźć można będzie odpowiedzi na pytania o skład osobowy Sądu, jego strukturę organizacyjną oraz o kryteria i sposób wyboru sędziów.

1. Analizując kształtowanie się władzy sądowniczej w Szwajcarii na szczeblu federalnym, nie sposób nie wspomnieć o początkach państwowości szwajcarskiej, sięgającej XIII wieku. Wówczas, 1 sierpnia 1291 r., trzy kantony: Uri, Schwyz i Unterwalden zawarły ze sobą związek (*Eidgenossenschaft*). Miał on charakter obronny, skierowany przeciwko działaniom Habsburgów dążącym do ścisłego podporządkowania sobie wspomnianych kantonów. Zawarty wówczas traktat regulował oprócz wzajemnych relacji pomiędzy mieszkańcami kantonów–sygnatariuszy, także zagadnienia z zakresu organizacji wymiaru sprawiedliwości. Na mocy jego postanowień wspomniane trzy kantony uchwały, że „nigdy nie zaakceptowałyby sędziego, który nie byłby naszym ziomkiem [Szwajcarem – T. B.]”.¹ Oznaczało to wyłączenie ludności tych trzech kantonów spod obcego sądownictwa, na rzecz rozstrzygania ewentualnych sporów przez własnych sędziów, powoływanych do tego celu *ad hoc*.

¹ S. Bańbula, *O Szwajcarii... prawie wszystko*, Warszawa 1998, s. 84.

W 1309 roku król niemiecki Henryk VII Luksemburczyk potwierdził dotychczasowe przywileje uzyskane przez Uri (1231) i Schwyz (1240), na mocy których zostały one poddane bezpośrednio pod władzę króla. Objął on także takim przywilejem Unterwalden. Odtąd te trzy kantony podlegały tylko wójtowi Rzeszy, sprawy sądowe rozstrzygał zaś sąd cesarski.²

Na przestrzeni wieków, aż do początku XIX, w Konfederacji Szwajcarskiej (*Schweizerische Eidgenossenschaft*) nie wykształcił się jednolity aparat sądowy. Marginalne znaczenie miał powołany do życia w 1495 r. Sąd Kameralny Rzeszy (*Reichskammergericht*), gdyż jego kompetencje ograniczone zostały wzrostem uprawnień sądowych książąt Rzeszy, ponadto zawarty w 1499 r. pokój w Bazylei potwierdzał *de facto* niezależność Szwajcarii od Cesarstwa. Brak jednolitego aparatu sądowego wynikał z faktu, że Szwajcaria była tylko luźnym związkiem kantonów, z których każdy zachowywał swoje ustrojowe odrębności. W tym miejscu wspomnieć należy o uprawnieniach Sejmu Związkowego (*Tagsatzung*) w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości. Sejm nie był organem centralnym Konfederacji, lecz zebraniem delegatów poszczególnych kantonów. Nie posiadał jakichkolwiek organów wykonawczych, jego uchwały (podejmowane w zasadzie przez aklamację) wykonywane były przez władze kantonalne. Jednym z jego zadań była funkcja sądu apelacyjnego zarówno w sprawach prywatnych, jak i publicznych.³

2. Dopiero Konstytucja Helwecka (*Helvetische Verfassung*) z 1798 r. powołała do życia Najwyższy Trybunał (*Oberster Gerichtshof*).⁴ Do jego składu – wedle art. 86 – każdy kanton wyznaczał jednego sędziego (*Richter*). Przewodniczącego (*Präsident*) wybierało Dyrektorium⁵, spośród sędziów Trybunału (art. 87). Był on sądem właściwym dla członków obu izb parlamentu: Wielkiej Rady (*Großer Rath*) i Senatu oraz rządu (*Vollziehungs-Direktorium*). Trybunał nie posiadał własnej, stałej siedziby – zbierał się miał (w myśl art. 90) w gminach, w których obradował parlament i rząd. Na wniosek rządu parlament mógł wyznaczyć Trybunałowi inne miejsce jego posiedzenia.

Zakres jego kompetencji był dwojaki:

a) orzekał w ostatniej instancji w sprawach karnych, za które przewidziana była kara śmierci, więzienia lub wygnania z kraju od 10 lat wzwyż (art. 88);

b) w sprawach cywilnych kierowano doń kasacje od orzeczeń innych sądów, które wydano z naruszeniem ich właściwości, warunków formalnych i innych uregulowań ustawowych (art. 89).

² *Wielka historia powszechna*, t. IV: *Wieki średnie*, pod red. J. Dąbrowskiego i O. Haleckiego, Warszawa 1938, s. 372.

³ J. Wojtowicz, *Historia Szwajcarii*, Wrocław 1976, s. 48.

⁴ *Verfassung der Helvetischen Republik, vom 12. April 1798*, [w:] A. Kölz, *Quellenbuch zur neueren Schweizerischen Verfassungsgeschichte. Vom Ende der Alten Eidgenossenschaft bis 1848*, Bern 1992, s. 144–145.

⁵ Ówczesny rząd Konfederacji (uwaga własna).

Trybunał nie uzyskał jednak zbyt wielkiego znaczenia w związku z tym, że nie uregulowano w sposób szczegółowy zasad jego organizacji i działania. Ponadto ówczesna sytuacja geopolityczna Szwajcarii nie była zbyt dobra. Protesty ludności przeciwko okupacji kraju przez wojska francuskie oraz spory wśród Dyrektorów (Ochs i La Harpe) spowodowały, że w 1803 r. Napoleon Bonaparte narzucił Szwajcarii nową konstytucję, zwaną Aktem Mediacyjnym (*Mediationsakt*).⁶ Nie zawierała ona w swej treści jakiegokolwiek wzmianki o naczelnym organie władzy sądowniczej. Podobnie rzecz się miała z Konstytucją z 1815 roku.⁷

3. Rok 1848 przyniósł Szwajcarii nową konstytucję, która stworzyła podstawy dla współczesnego ustroju państwa i ustanowiła Sąd Związkowy (*Bundesgericht*).⁸ Twórcy koncepcji powołania tego sądu inspirowali się działalnością Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych. Sąd ten powołano m. in. do rozstrzygania sporów pomiędzy federacją a stanami. Chociaż amerykański system prawny oparty był na zupełnie innych zasadach niż szwajcarski, to podobny był system ustrojowy obu krajów będących federacjami bądź stanów, bądź kantonów.⁹

W pierwszym okresie swego funkcjonowania, tj. w latach 1848–1874, Sąd Związkowy nie był jeszcze sądem stałym. W tym czasie organizację i zasady jego działania regulowały dwa akty prawne: wspomniana już wcześniej Konstytucja Związkowa z 1848 r. oraz ustawa związkowa (*Bundesgesetz*) z 5 czerwca 1849 r. o organizacji wymiaru sprawiedliwości.¹⁰

W Konstytucji z 1848 roku zagadnienia dotyczące wspomnianego Sądu regulował rozdział 2 punkt IV (*Zweiter Abschnitt. Bundesbehörden – IV. Bundesgericht*). W skład sądu wchodzić miało 11 członków (*Mitglieder*) i tyle samo zastępców (*Ersatzmänner*) – art. 95 Konstytucji i art. 1 cyt. ustawy. Liczba ta utrzymała się do 1874 r., kiedy weszła w życie nowa Konstytucja związkowa. Istotną rzeczą jest fakt, że sędziowie tego sądu sprawowali swoją funkcję jako dodatkowe zajęcie i nie musieli przy tym posiadać prawniczego wykształcenia.¹¹

Sędziów Sądu Związkowego i ich zastępców wybierało na 3-letnią kadencję Zgromadzenie Związkowe (*Bundesversammlung*) – art. 96 Konstytucji

⁶ *Zwanzigstes Kapitel: Bundesverfassung vom 19. Februar 1803*, [w:] A. Kölz, *op. cit.*, s. 175–188.

⁷ *Bundesverfassung zwischen den XXII Kantonen der Schweiz vom 7. August 1815*, [w:] A. Kölz, *op. cit.*, s. 193–203.

⁸ *Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 12. Herbstmonat 1848*, Geneve 1848, s. 36–39.

⁹ H. Maciejewski, *Historia powszechna ustroju i prawa*, Warszawa 2001, s. 708.

¹⁰ *Bundesgesetz über die Organisation der Rechtspflege vom 5. Juni 1849, Amtliche Sammlung I 1848–1849*, [bez roku i miejsca wydania], s. 65–86.

¹¹ J. Bühler, *Le développement de la justice dans l'État fédéral Suisse*, [w:] *Geschichte der Obersten Gerichte Europas und die Entwicklung der Menschenrechte*, [bez roku i miejsca wydania], s. 488–493.

i art. 2 cytowanej ustawy. Zgromadzenie Związkowe wybierało również ze składu sędziów prezesa (*Präsident*) i wiceprezesa (*Vizepräsident*) na okres jednego roku (art. 98 Konstytucji i 3 ustawy z 1849 r.). Konstytucja w art. 97 wprowadziła ponadto zakaz łączenia funkcji sędziego sądu z funkcją członka rządu związkowego lub jakiegokolwiek urzędnika przezeń wybranego.¹²

Jak już wcześniej wspomniałem, Sąd Związkowy w omawianym okresie nie był organem władzy sądowniczej działającym permanentnie. Odbywał on swoje zwykłe (*ordentliche*) posiedzenia w siedzibie władz związkowych w Bernie, zwykle raz w roku (art. 5 ww. ustawy). Sesje nadzwyczajne (*ausserordentliche*) zwoływał przewodniczący sądu, jeśli zaistniała ku temu pilna potrzeba; wówczas miejsce posiedzenia mogło być inne (art. 6 ustawy).

Ponieważ sędzią sądu nie musiała być osoba legitymująca się wykształceniem prawniczym, dlatego do jego składu mógł być wybrany każdy obywatel posiadający prawo wyboru do Rady Narodowej (*Nationalrath*) – art. 97 Konstytucji.

Sąd Związkowy dzielił się na trzy części (art. 8 ust.):

- 1) izbę oskarżycielską (*Anklagekammer*),
- 2) izbę kryminalną (*Kriminalkammer*),
- 3) sąd kasacyjny (*Kassationsgericht*).

Sędziowie nie mogli orzekać w tej samej sprawie w więcej niż jednej izbie tego sądu (art. 9).

W skład izby oskarżycielskiej wchodziło 3 sędziów (art. 10); corocznie zmieniała się 1/3 składu sądu (art. 11). Izba zbierała się wtedy, gdy wpłynęła do niej sprawa. Ta sama zasada dotyczyła pozostałych izb sądu (art. 18).

Sąd Związkowy wybierał ponadto dwóch sędziów śledczych (*Untersuchungsrichter*), których kadencja związana była z kadencją sądu (art. 19). Sędziowie ci pozostawali pod nadzorem izby oskarżycielskiej (art. 21).

Sąd kasacyjny z kolei składał się z przewodniczącego (był nim przewodniczący Sądu Związkowego – art. 14) i 4 sędziów (art. 13).

Dla sprawowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych Szwajcarię podzielono na pięć okręgów (*Assisenbezirke*):

- I. – Genewa, Waadt, Freiburg, Neuenburg oraz francuskojęzyczne gminy z Berna i Wallis;
- II. – Berno, Solura, Bazylea, Lucerna oraz niemieckojęzyczne gminy z Fryburga i Wallis;
- III. – Argowia, Zurych, Szafuza, Turgowia, Zug, Schwyz i Unterwalden;
- IV. – Glarus, St. Gallen, Appenzell, Gryzonia i Uri;
- V. – Tessin i część Gryzonii (art. 22).¹³

¹² *Die Mitglieder des Bundesrathes und von ihm gewählten Beamten können nicht zugleich Mitglieder des Bundesgerichtes sein – Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 12. Herbstmonat 1848, [w:] A. Kölz, op. cit., s. 37.*

¹³ *Bundesgesetz über die Organisation der Rechtspflege vom 5. Juni 1849, AS I 1848/49, s. 69–70.*

W tych okręgach w skład sądów przysięgłych (*Assisen*) wchodziła izba kryminalna Sądu Związkowego i 12 przysięgłych z listy okręgowej (art. 23). Zasady wyboru i wyłączenia podmiotowe ze składu przysięgłych określał art. 25 ustawy. Zasadą było to, że przysięgłym mógł być każdy obywatel szwajcarski uprawniony do głosowania. Z tej grupy wyłączeni byli:

- 1) członkowie najwyższych urzędów kantonalnych;
- 2) wszyscy przewodniczący sądów;
- 3) sędziowie śledczy i prokuratorzy;
- 4) wszyscy urzędnicy związkowi, kantonalni i gminni;
- 5) duchowni;
- 6) osoby karane;
- 7) pracownicy policji (*die Polizeiangestellten*).¹⁴

Kantonalne listy przysięgłych przedstawiane były rządowi związkowemu, który miał za zadanie zbadanie ich pod względem merytorycznym i formalnym (art. 29). Przysięgli zbierać się mieli tak często, jak zalecała to izba oskarżycielska (art. 32).

Obok instytucji sędziów przysięgłych wspomniana ustawa regulowała także sprawy dotyczące palestry (*Bundesanwaltschaft*).¹⁵

Dla analizy kompetencji Sądu Związkowego istotne znaczenie mają zapisy art. 105 Konstytucji i art. 47 cytowanej ustawy.

Artykuł 105 Konstytucji związkowej z 1848 r. stanowił w swej treści, że Sąd Związkowy orzekać miał jako sąd cywilny:

- 1) w sporach cywilnych, nienależących do właściwości prawa państwowego:
 - a) pomiędzy kantonami;
 - b) pomiędzy Związkiem i kantonami;
- 2) w sporach cywilnych pomiędzy Związkiem z jednej strony a zrzeczeniami lub osobami prywatnymi z drugiej strony, jeżeli te zrzeczenia lub osoby prywatne są powodami i jeżeli wartość przedmiotu sporu osiąga sumę, którą określi ustawodawstwo związkowe;
- 3) w sporach cywilnych dotyczących bezpieczeństwa państwa.¹⁶

¹⁴ *Ibidem*, s. 70.

¹⁵ *Ibidem*, s. 74.

¹⁶ „Das Bundesgericht urtheilt als Civilgericht:

1) über Streitigkeiten, welche nicht staatsrechtlicher Natur sind:

a. zwischen Kantonen unter sich;
b. zwischen dem Bund und einem Kanton;

2) über Streitigkeiten zwischen dem Bund einerseits und Korporationen oder Privaten andererseits, wenn diese Korporationen oder Privaten Kläger sind und der Streitgegenstand von einem beträchtlichen durch die Bundesgesetzgebung zu bestimmenden Werthe ist;

3) über Streitigkeiten in Bezug auf Heimathlosigkeit.“

Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 12. Herbstmonat 1848, [w:] A. Kölz, op. cit., s. 37.

Artykuł 47 cytowanej wcześniej ustawy sprecyzował kompetencje Sądu Związkowego. Wedle jego postanowień miał on rozpoznawać:

- 1) spory cywilne, które nie dotyczą prawa państwowego:
 - a) pomiędzy kantonami;
 - b) pomiędzy Związkiem i kantonem;
 - c) pomiędzy zagranicznym powodem i Związkiem (na wniosek rządu lub parlamentu);
- 2) spory cywilne pomiędzy Związkiem z jednej strony a zreszonymi lub osobami prywatnymi z drugiej strony, jeśli te zreszonymi lub osoby prywatne są powodami i wartość przedmiotu sporu jest nie mniejsza niż 3000 franków;
- 3) spory cywilne dotyczące bezpaństwowców;
- 4) spory pomiędzy obywatelami, których wartość przedmiotu sporu jest nie mniejsza niż 3000 franków i na mocy układu stron poddane zostają pod rozstrzygnięcie Sądu;
- 5) roszczenia o naprawienie szkody, które wynikły ze zbrodni i nie zostały rozstrzygnięte w *Assisengericht*;
- 6) te spory prawne pomiędzy obywatelami, które Zgromadzenie Związkowe wykonując art. 106 Konstytucji przydzieliło do kompetencji sądu;
- 7) inne kwestie sporne pomiędzy obywatelami, przydzielone przez Zgromadzenie Związkowe a wynikające z ustawodawstwa kantonowego.¹⁷

W latach 1848–1874 Sąd Związkowy orzekał głównie w sprawach z zakresu prawa cywilnego, w szczególności dotyczących rozwodów, odpowiedzialności za długi powstałe w czasie wojny domowej z *Sonderbundem*, od-

¹⁷ *Bundesgesetz über die Organisation der Rechtspflege vom 5. Juni 1849*, [w:] A. Kölz, *op. cit.*, s. 75: „Das Bundesgericht beurtheilt:

- 1) *Streitigkeiten, welche nicht staatsrechtlicher Natur sind,*
 - a. *zwischen Kantonen unter sich,*
 - b. *zwischen dem Bunde und einem Kanton,*
 - c. *zwischen ausländischen Klägern und dem Bunde, auf Weisung des Bundesrathes oder der Bundesversammlung;*
- 2) *Streitigkeiten zwischen dem Bunde einerseits und Korporationen oder Privaten andererseits, wenn diese Korporationen oder Privaten Kläger sind und der Streitgegenstand einen Hauptwerth von wenigstens Fr. 3000 hat;*
- 3) *Streitigkeiten in Bezug auf Heimathlosigkeit;*
- 4) *Bürgerliche Rechtsstreitigkeiten, welche sich auf einen Hauptwerth von wenigstens Fr. 3000 beziehen und durch Übereinkunft beider Parteien dem Entscheide des Bundesgerichtes unterworfen werden;*
- 5) *Schadenersatzklagen, die aus Verbrechen entspringen und welche nicht von dem Assisengerichte erledigt worden sind;*
- 6) *Diejenigen bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, welche die Bundesversammlung vermöge Art. 106 der Bundesverfassung durch besondere Gesetze in die Kompetenz des Bundesgerichtes legen wird;*
- 7) *Durch die Gesetzgebung eines Kantons können im Einverständnisse mit der Bundesversammlung noch andere bürgerliche Streitfälle dem Bundesgerichte übertragen werden“.*

szkodowań z tytułu odebrania prawa wytwarzania śrutu i prochu oraz przyznania obywatelstwa bezpaństwowcom. Ponadto od 1850 r. orzekał w licznych sprawach wywłaszczeniowych związanych z budową w kraju sieci kolei żelaznej.¹⁸

4. Reformę Sądu Związkowego przeprowadzono w 1874 r., wraz z przyjęciem nowej Konstytucji związkowej.¹⁹ Poświęcała ona sprawom jego organizacji i uprawnień swój drugi rozdział i zawarte w nim art. 106–114 (*Zweiter Abschnitt: Bundesbehörden; IV. Organisation und Befugnisse des Bundesgerichtes*).

Kompetencje Sądu Związkowego podzielić można było na kilka grup:

I – w sprawach cywilnych rozstrzygał spory:

- 1) pomiędzy Związkiem a kantonami,
- 2) pomiędzy Związkiem z jednej a zreszłymi (*Korporationen*) lub osobami prywatnymi z drugiej strony, jeżeli zreszłeni te lub osoby prywatne są powodami (*Kläger*) i jeżeli wartość przedmiotu sporu osiągnęła sumę określoną przez ustawodawstwo związkowe²⁰;
- 3) pomiędzy kantonami;
- 4) pomiędzy kantonami z jednej a zreszłymi lub osobami prywatnymi z drugiej strony, jeżeli jedna ze stron tego zażąda i jeżeli wartość przedmiotu sporu osiągnie sumę, o której mowa w pkt 2;
- 5) sprawy osób bez przynależności państwowej;
- 6) spory pomiędzy gminami różnych kantonów w przedmiocie prawa obywatelstwa;
- 7) inne sprawy, jeśli obie strony zwrócą się o to do niego i jeżeli wartość przedmiotu sporu osiągnie wysokość, o której mowa w punktach poprzedzających (art. 110 i 111 Konstytucji).

II – w zakresie prawa karnego Sąd Związkowy orzekał z udziałem przysięgłych (*Geschworenen*) w następujących sprawach karnych:

- 1) zdrada stanu przeciwko Związkowi,
- 2) bunt i gwałt w stosunku do władz związkowych,
- 3) zbrodnie i występki przeciwko prawu narodów,
- 4) zbrodnie i występki polityczne, których przyczyną lub następstwem były rozruchy, do tłumienia których konieczna była interwencja wojsk związkowych,
- 5) oskarżeń skierowanych przeciwko urzędnikom mianowanym przez jedną z władz Związku, jeśli władza ta zwróciła się o to do Sądu Związkowego (art. 112).

¹⁸ J. Bühler, *op. cit.*, s. 489.

¹⁹ *Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 29. Mai 1874*, AS nF I (1874), s. 1–37.

²⁰ 3000 franków – uwaga własna.

III – w dziedzinie prawa publicznego Sąd Związkowy rozstrzygał (art. 113):

- 1) spory kompetencyjne pomiędzy władzami związkowymi z jednej, a władzami kantonalnymi z drugiej strony;
- 2) spory pomiędzy kantonami, mające publiczno-prawny charakter;
- 3) skargi z powodu naruszenia konstytucyjnych praw obywateli;
- 4) skargi osób prywatnych z powodu naruszenia umów i traktatów państwowych.

Ponadto art. 114 stanowił, że ustawy związkowe mogą rozszerzyć kompetencje Sądu Związkowego także na inne sprawy.²¹

W wyborze siedziby Sądu Związkowego współzawodniczyło ze sobą aż siedem miast, ostatecznie jednak wygrała Lozanna.²²

Artykuł 107 Konstytucji zawierał w ustępie drugim delegację ustawową dla Zgromadzenia Związkowego do wydania ustawy określającej organizację Sądu Związkowego i jego wydziałów, skład osobowy, długość kadencji oraz wynagrodzenia.²³ Nowa ustawa o organizacji wymiaru sprawiedliwości weszła w życie podobnie jak i Konstytucja związkowa, tj. w 1874 roku.²⁴

Ustawa ta zmodyfikowała skład osobowy i organizację tego Sądu. Liczba członków i zastępców zmniejszona została do dziewięciu (art. 1), wydłużono kadencje członków sądu z 3 do 6 lat (art. 6 ust. 1), a także prezesa i wiceprezesa – z jednego do 2 lat (art. 7 ust. 1). Do obsługi administracyjnej sądu i prowadzenia protokołu powołano instytucję pisarza sądowego (*Gerichtsschreiber*), których zgodnie z art. 8 ust. 1 miało być dwóch.

W sprawach z zakresu prawa cywilnego i publicznego Sąd Związkowy orzekać miał w co najmniej 7-osobowym składzie (art. 10 ust. 1).

Artykuł 16 określał przypadki, w których sędzia ulegał wyłączeniu z postępowania z mocy prawa (*iudex inhabilis*), zaś art. 17 dotyczył wyłączenia sędziego na wniosek (*iudex suspectus*). W sytuacji gdy wyłączeniu podlegała tak duża liczba członków Sądu Związkowego i ich zastępców, że nie mógłby on wykonywać w danej sprawie swej funkcji orzeczniczej, wówczas jego skład mógł zostać uzupełniony w drodze losowania o tzw. nadzwyczajnych zastępców (*ausserordentliche Ersatzmänner*). Byli nimi – w myśl art. 18 – prezesi kantonalnych sądów najwyższych (*Obergerichtspräsidenten der Kantone*).

²¹ *Es bleibt der Bundesgesetzgebung überlassen, außer den in den Artikeln 110, 112 und 113 bezeichneten Gegenständen auch noch andere Fälle in die Kompetenz des Bundesgerichtes zu legen, insbesondere die Befugnisse festzustellen, welche ihm nach Erlassung der im Artikel 64 vorgesehenen eidgenössischen Gesetze behufs einheitlicher Anwendung derselben zu übertragen sind. – Bundesverfassung der schweizerischen Eidgenossenschaft vom 29. Mai 1874, op. cit., s. 34.*

²² J. Bühler, *op. cit.*, s. 489.

²³ *Das Gesetz bestimmt die Organisation des Bundesgerichtes und seiner Abteilungen, die Zahl der Mitglieder und Ersatzmänner, deren Amtsdauer und Besoldung – Bundesverfassung der schweizerischen Eidgenossenschaft vom 29. Mai 1874, op. cit., s. 31.*

²⁴ *Bundesgesetz über die Organisation der Bundesrechtspflege vom 27. Brachmonat 1874, AS nF I, s. 136–156.*

Sąd Związkowy zobowiązany został również do składania Zgromadzeniu Związkowemu corocznego sprawozdania z funkcjonowania związkowego wymiaru sprawiedliwości (art. 24).

Artykuły 27–29 i 31 określały szczegółowo zakres jego kompetencji w rozpoznawaniu spraw cywilnych. Są one w zasadzie powtórzeniem uregulowań zawartych w art. 110–111 Konstytucji, jednakże art. 28 przedmiotowej ustawy w ustępie drugim wymieniał sprawy, które na mocy ustaw szczególnych wchodziły w zakres kompetencji Sądu Związkowego. Były to m.in. sprawy wyłączeniowe związane z koleją i innymi publicznymi zakładami, rozwody małżeństw mieszanych, roszczenia odszkodowawcze kierowane przez osoby prywatne w stosunku do kolei, spory pomiędzy Związkiem a spółką kolejową.

Przedmiotowa ustawa z 1874 r. utrzymała podział Sądu Związkowego w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych na izbę oskarżycielską, kryminalną i sąd kasacyjny (art. 34).

Izba oskarżycielska składała się z 3 członków i tej samej liczby zastępców (art. 35). Izbie tej podlegali dwaj sędziowie śledczy (*Untersuchungsrichter*), których wybierał Sąd Związkowy na 6-letnią kadencję (art. 36).

W skład izby kryminalnej wchodziło 3 członków i ich 3 zastępców (art. 38). W sprawach karnych wedle postanowień konstytucji Sąd Związkowy orzekał z udziałem 12 przysięgłych. Zasady wyboru przysięgłych i sposób wykonywania przez nich przydzielonych im przez ustawę zadań określały art. 40–50 cytowanej ustawy. Na podkreślenie zasługuje fakt, że do każdej sprawy karnej wybieranych jest 14 spośród 54 przysięgłych; dwóch z nich jest zastępcami, na wypadek gdyby któryś z wyznaczonej dwunastki nie mógł wykonywać swej funkcji (art. 48 ust. 3). Regułą powinno stać się rozpoznawanie spraw karnych w tych okręgach, w których dokonano czynu przestępnego (art. 51 ust. 2).

Sąd kasacyjny składać się miał z prezesa (był nim z urzędu prezes Sądu Związkowego), 4 członków i 3 zastępców. W sprawach istotnej wagi podejmować miał uchwały w pełnym, tj. 5-osobowym składzie (art. 55 ust. 2).

Zakres spraw z dziedziny prawa publicznego należących do kompetencji Sądu Związkowego został uregulowany w art. 56–59 wspomnianej ustawy.²⁵

Ustawa ta określiła również wynagrodzenie członków i pracowników Sądu Związkowego (art. 14):

- 1) sędziowie związkowi zarabiać mieli co najmniej 10 tys. franków rocznie,
- 2) prezes Sądu Związkowego co najmniej 11 tys.,
- 3) pisarze sądowi od 6 do 8 tys.,
- 4) zastępcy członków i pozostali urzędnicy sądowi wynagradzani mieli być wg stawek dziennych, których wysokość określić miało stosowne rozporządzenie.

²⁵ *Bundesgesetz über die Organisation der Bundesrechtspflege vom 27. Brachmonat 1874*, [w:] A. Kölz, *op. cit.*, s. 152–153.

Nowy Sąd Związkowy rozpoczął urzędowanie z dniem 1 stycznia 1875 r. (art. 1 rozporządzenia związkowego z 16 października 1874 r. o rozpoczęciu funkcjonowania Sądu Związkowego).²⁶ Do tego terminu dotychczas funkcjonujący Sąd Związkowy został zobowiązany do przekazania nowemu nie-rozpatrzoną spraw (art. 4 rozporządzenia).

Stopniowo ulegała zwiększeniu liczba spraw rozpoznawanych przez Sąd Związkowy, co można stwierdzić, porównując dane z lat 1875 i 1900. W 1875 roku na rozpoznane 772 sprawy 187 dotyczyło prawa publicznego, zaś 585 prawa cywilnego. W 1900 roku spraw cywilnych było 474, karnych 10, z zakresu prawa publicznego 296 oraz z zakresu zobowiązań i upadłości 186 (łącznie 966).²⁷

Sąd Związkowy funkcjonował pod rządami ustawy z 1874 r. przez 19 lat, tj. do 1893 r., gdy uchwalona została nowa ustawa związkowa o organizacji wymiaru sprawiedliwości.²⁸ Ustawa ta z kolei uregulowała bardziej szczegółowo jego zakres kompetencji i organizację wewnętrzną. Zastąpiona została w 1943 r. przez obowiązującą do dzisiaj ustawę o organizacji związkowego wymiaru sprawiedliwości (*Bundesrechtspflegegesetz – OG*).²⁹

Podsumowując stwierdzić należy, że w omawianym okresie położone zostały podwaliny pod kształt obecnego Sądu Związkowego. Do 1874 r. sąd ten nie był jeszcze organem stałym. Można śmiało stwierdzić, że jego utworzenie było niewątpliwie sukcesem kształtującego się państwa szwajcarskiego. Doświadczenia wynikające z jego działalności w latach 1848–1874 pozwoliły na znacznie lepsze ukształtowanie jego pozycji w nowej Konstytucji, a tym samym w systemie ustrojowym państwa.

ZUSAMMENFASSUNG

Dieser Aufsatz ist erste Publikation in Polen über die Aufstehung und Entwicklung Eidgenössischen Bundesgerichts (1848–1893). Er stellt die Kompetenz dieses Gerichts dar, welche befindet in der Bundesverfassung von 1848 und 1874, sich und auch in verschiedenen Gesetzen. Überdies befinden sich in diesem Aufsatz verschiedene Informationen über personelle Zusammensetzung dieses Gerichts, seine Struktur und Kriterien der Richterswahl.

²⁶ *Bundesbeschluss betreffend den Beginn der Amtstätigkeit des Bundesgerichts, vom 16. Weinmonat 1874*, AS nF I (1874), s. 157–159.

²⁷ J. Bühler, *op. cit.*, s. 492.

²⁸ *Bundesgesetz über die Organisation der Bundesrechtspflege vom 22. März 1893*, AS nF XIII, s. 455–518.

²⁹ *Bundesgesetz über die Organisation der Bundesrechtspflege vom 16. Dezember 1943*, BB1 1943 97.